

MEHMET ALİ AYBAR • Vietnam Günlüğü

İletişim Yayınları 1753 • Mehmet Ali Aybar Toplu Eserleri 2
ISBN-13: 978-975-05-1047-2
© 2012 İletişim Yayıncılık A. Ş.
1. BASKI 2012, İstanbul

YAYIN SEKRETERİ Cem Tüzün
KAPAK Suat Aysu
KAPAK FOTOĞRAFI Ara Güler
UYGULAMA Hüsni Abbas
DÜZELTİ Oben Üçke

BASKI ve CILT Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064
Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11
Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 03 21

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721
Binbirdirek Meydanı Sokak İletişim Han No. 7 Cağaloğlu 34122 İstanbul
Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58
e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

MEHMET ALİ AYBAR

Vietnam Günlüğü

ABD'nin Vietnam'da İşlediği
Savaş Suçlarına Karşı
Russell Mahkemesi

YAYINA HAZIRLAYAN *Kıvanç Koçak*

MEHMET ALİ AYBAR 1908 İstanbul doğumlu. Hareket Ordusu kumandanlarından Hüseyin Hüsnü Paşa ve matematikçi Gelenbevi İsmail Efendi'nin torunu. Yeşilköy'deki Fransız Okulu'nu ve Galatasaray Lisesi'ni bitirdi. 1939'da İstanbul Hukuk Fakültesi'nde Devletler Hukuku doktoru iken, Paris'e Sorbonne Üniversitesi'ne hukuk araştırmaları yapmaya gitti. İkinci Dünya Savaşı'nın çıkmasıyla, kuzeni şair Oktay Rifat ve birkaç arkadaşı ile beraber bisiklete atlayıp Paris'ten Lyon'a kaçtı, oradan da Türkiye'ye döndü. 1942'de Devletler Hukuku doçenti olduğu İstanbul Hukuk Fakültesi'nden 1946'da *Vatan* gazetesinde yazdığı "Milli Şef" İnönü rejimini eleştiren "Kâğıt Üzerinde Demokrasi" başlıklı yazı nedeniyle uzaklaştırıldı. 1947-49 yılları arasında, her ikisi de sıkıyönetimce kapatılan *Hür* ve *Zincirli Hürriyet* gazetelerini çıkarttı. 1949'da yine İnönü'ye yazdığı "Açık Mektup"tan dolayı "hakaret"ten hüküm giydi ve Paşakapısı Cezaevi'ne girdi. Burada, diğer şair kuzeni Nâzım Hikmet'le 1950 affına kadar yattı. 1962'de bir grup sendikacının kurduğu Türkiye İşçi Partisi'nin genel başkanlığı görevini kabul etti. 1962-69 yılları arasında TIP'in başında lider ve eylem adamı kimliğiyle etkili oldu. 1965 yılında Türkiye'de ilk defa bir sosyalist parti, Aybar başkanlığında Meclis'e 15 milletvekili soktu. 1967'de ABD'yi savaş suçlusuz olarak mahkûm eden Russell Mahkemesi üyesi olarak Vietnam'a gitti. Dünya sosyalizm tarihinde ilk defa Sovyetler'den bağımsız bir politika güden TIP'in başkanı olan ve "Türkiye'ye özgü, güler yüzlü sosyalizm" kavramının yaratıcısı olan Aybar, 1968'de Sovyetler'in Çekoslovakya'yı işgaline sert bir tepki gösterdi. Bu, parti içinde hizipleşmelerin su yüzüne çıkmasına neden oldu. Aybar, 1969'da genel başkanlıktan, 1971'de de partiden istifa etti. 12 Mart döneminde Meclis'teki tek sosyalist olan Aybar, dönemin baskılarına ve idamlara karşı tek başına mücadele etti. 1975'te, TIP'ten ayrılan elli arkadaşı ile beraber, daha sonra Sosyalist Devrim Partisi adını alan, Sosyalist Parti'yi kurdu. İlk defa bu partinin tüzüğünde, genel başkan ve yöneticilerin üst üste iki dönem başa geçmelerini engelleyen ve yönetim kurulunun üçte ikisinin kol emekçilerinden oluşmasını öngören şartlar yer aldı. SDP, 12 Eylül cuntası ile kapatıldı. Bu tarihten sonraki yaşamında Aybar, parçalanmış Türk solunun birleşmesi için inançla ve inatla çalışmalarını sürdürmüştür. 1995 yılında 87 yaşında iken İstanbul'da ölen Mehmet Ali Aybar, bilim adamı ve lider olmanın yanı sıra ünlü bir atlet ve sporcudur. 100, 200 ve 400 metreleri koşmuş, Türkiye ve Balkan rekorları kırmıştır. 1928 Amsterdam Olimpiyatları'na, 1930, '31 ve '33 Atina Balkan Oyunları'na katılmıştır. Yayımlanmış kitapları: *Bağımsızlık Demokrasi Sosyalizm* (1968), *12 Mart'tan Sonra Meclis Konuşmaları* (1973), *Marksizmde Örgüt Sorunu: Leninist Parti Burjuva Modelinde Bir Örgüttür* (1979), *Neden Sosyalizm?* (1987), *TIP Tarihi I, II, III* (1988), *Sosyalizm ve Bağımsızlık - Uğur Mumcu ile Söyleşi* (1986). İletişim Yayınları'nda: *Marksizm ve Sosyalizm Üzerine Düşünceler* (yay. haz. Aylin Özman, 2002), *Mehmet Ali Aybar'ın Müdafaaaları ve Mektupları* (1946-1961) (yay. haz. Barış Ünlü, 2003), *Neden Sosyalizm?: Marksizmde Örgüt Sorunu: Leninist Parti Burjuva Modelinde Bir Örgüttür* (tek kitap halinde, 2011).

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ / KIVANÇ KOÇAK.....	7
“BU MAHKEME’NİN SESSİZLİK SUÇUNA MANİ OLMASINI DİLERİM” / BERTRAND RUSSELL	15
“PARİS’E GİDİYORUM...”	19
ULUSLARARASI SAVAŞ SUÇLARI MAHKEMESİ’NİN STOCKHOLM TOPLANTISI’NDA VARILAN KARARLAR / JEAN-PAUL SARTRE.....	21
VIETNAM GÜNLÜĞÜ.....	33
VIETNAM SAVAŞI VE MİLLETLERARASI SAVAŞ SUÇLARI MAHKEMESİ	183
“KOPENHAG’A GİDİYORUM”	213
SAVAŞ SUÇLARI ULUSLARARASI MAHKEMESİ İKİNCİ OTURUMUNA MEHMET ALİ AYBAR TARAFINDAN VERİLEN JENOSİT HAKKINDA RAPOR.....	215
RUSSELL MAHKEMESİ KARAR VERDİ: “AMERİKA SUÇLUDUR...”	243
BERTRAND RUSSELL’İN MEHMET ALİ AYBAR’A MEKTUBU	251
MEHMET ALİ AYBAR İLE VIETNAM ÜZERİNE SÖYLEŞİ.....	257

SUNUŞ

KIVANÇ KOÇAK

“Bizler yargıç değiliz. Bizler tanığız. Görevimiz insanoğlunun bu korkunç suçların tanıklığını üstlenmesini sağlamak ve insanlığı Vietnam’da adaletin safında birleştirmektir.”*

– BERTRAND RUSSELL

Siyasetçi kimliğinin ötesinde aynı zamanda bir devletler hukuku doçenti olan Mehmet Ali Aybar,** 1966 yılında filozof Bertrand Russell’in girişimiyle oluşturulan Uluslararası Savaş Suçları Mahkemesi’nin bir üyesiydi.

“Russell Mahkemesi” olarak da bilinen Mahkeme’nin amacı, gerek stratejik önemi gerek zengin yeraltı kaynakları nedeniyle Vietnam konusunda önceleri sömürgeci Fransa’yı destekleyen daha sonra ise kukla hükümetler ve askerî birliklerle fiilî olarak ülkeye giren ABD’nin işlediği savaş suç-

(*) Russell’in Kasım 1967’de Uluslararası Savaş Suçları Mahkemesi’nin ikinci oturumunu açarken yaptığı konuşmadan aktaran Noam Chomsky, *Prevent the Crime of Silence* içinde, Bertrand Russell Peace Foundation Ltd., 1971 (<http://911review.org/Wget/www.homeusers.prestel.co.uk/littleton/v1tribun.htm>).

(**) İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi’ni bitiren Aybar, 1936’da Anayasa Hukuku asistanlığına atanmış, Fransa’da bir süre çalışmalar yaptıktan sonra 1939’da “Hukuki Mecburiyet ve Pozitif Zorlama” başlıklı teziyle doktorasını vermiştir; bkz. Barış Ünlü, *Bir Siyasal Düşünür Olarak Mehmet Ali Aybar*, İletişim Yayınları, 2002, s. 33-44. “Devletler Hukuku Karşısında Fert” başlıklı doçentlik teziyle 1942’de Devletler Genel Hukuku doçenti olan Aybar’ın, çeşitli gazete ve dergilere hükümet aleyhine yazdığı yazılar nedeniyle üniversiteyle ilişkisi kesilir; bkz. Ünlü, s. 82 vd.

larını araştırmak, dünya çapında kamuoyu yaratmaktı. İdari başkanlığını Jean-Paul Sartre'ın yaptığı Mahkeme adına dünyanın önde gelen entelektüellerine, alanlarındaki yetkin isimlerine davet mektupları gönderen Onursal Başkan Russell, Mahkeme'yi, "ezilenlerin adil bir Şekilde müdafaa edilebilecekleri bir platform, bir forum" olarak tanımlıyor; "büyük bir askerî devletın küçük bir ulusa karşı giriştiği en acımasızca ve utanmazca faaliyetlerin birikmiş kanıtlarını gün işiğına çıkarma" isteğini ortaya koyuyordu.

1950'li yıllardan itibaren özellikle nükleer silahsızlanma için ve Vietnam'da yürütülen savaşa karşı verdiği mücadele ile öne çıkan Russell, bir Uluslararası Savaş Suçları Mahkemesi oluşturma fikri için çalışmalarına 1966 sonlarında hız kazandırdı. Nitekim aynı yılın Kasım ayında Russell'in çağrısıyla Londra'da bir araya gelen bir grup aydın, Mahkeme'nin statüsünü ve programını hazırlayarak Vietnam'a çeşitli tahkik komisyonları göndermeyi kararlaştırdı.

Mahkeme, Russell, Sartre ve Aybar dışında řu isimlerden oluşuyordu:*

- Wolfgang Abendroth: Hukuk doktoru, siyaset bilimi profesörü.
- Gunther Anders: Yazar, felsefeci.
- James Baldwin: Yazar.
- Lelio Basso: İtalyan Sosyalist Proleter Birlik Partisi Başkanı, milletvekili, uluslararası avukat.
- Simone de Beauvoir: Yazar, felsefeci.
- Lazaro Cardenas: Meksika eski devlet başkanı.
- Stokely Carmichael: Barışçıl ğrenci Koordinasyon Komitesi Başkanı.
- Lawrence Daly: Büyük Britanya Ulusal Madenciler Sendikası Genel Sekreteri.

(*) Mahkeme yeleri için bkz. <http://www.vietnamese-american.org/Bertrand%20Russell.pdf> , s. 299-300.

• Vladimir Dedijer: Tarihçi ve hukuk doktoru (Dedijer, aynı zamanda “Mahkeme Başkanı” sıfatını taşıyor ve oturumları yönetiyordu).

• David Dellinger: Amerikalı pasifist, *Liberation editörü*, “5. Cadde Gösteri Komitesi”* Başkanı.

• Isaac Deutscher: Tarihçi.

• Haika Grossman: Hukukçu.

• Gisele Halimi: Avukat, Cezayir’deki Fransız baskısına dair kimi eserlerin yazarı.

• Amado Hernandez: Şair, Filipinler Demokratik İşçi Partisi Başkanı, Ulusal Filipinli Yazarlar Örgütü fiilî başkanı.

• Melba Hernandez: Küba Vietnamla Dayanışma Komitesi Başkanı.

• Mahmud Ali Kasuri: Pakistan Yüksek Mahkemesi’nde avukat.

• Sara Lidman: Yazar.

• Kinju Morikawa: Avukat, Japonya Sivil Haklar Birliği Başkan Yardımcısı.

• Carl Oglesby: Oyun yazarı, Demokratik Toplum İçin Öğrenci Girişimi eski başkanı.

• Shoichi Sakata: Fizik profesörü.

• Laurent Schwartz: Matematik profesörü.

• Peter Weiss: Oyun yazarı, yönetmen.

1967’de İsveç’in başkenti Stockholm’de, 2-10 Mayıs tarihleri arasında ilk oturumunu gerçekleştiren Mahkeme, Aybar’ın belirttiğine göre esas olarak beş konuda incelemelerde bulunacaktır: “1- Amerika hükümeti (ve Avustralya, Yeni Zelanda, Güney Kore hükümetleri) devletler hukuku bakımından saldırı fiilleri işlemişler midir? 2- Sivil halk ve hedefler, özellikle hastaneler, sanatoryumlar, barajlar, okullar gibi hedefler bombalanmış mıdır? 3- Savaş kanunlarının yasakladığı silahlar kullanılmış veya denenmiş midir? 4- Tut-

(*) 1960’lı yıllarda New York’ta kurulmuş, savaş karşıtı organizasyon.

saklara gayri insani muamele yapılmış, işkence edilmiş, sivil halka karşı misillemede bulunulmuş, rehinelere alınıp öldürülmüş müdür? 5- Zorla çalıştırma kampları kurulmuş, kütürece sürgünler yapılmış, jenosit suçu işlenmiş midir?”*

Stockholm oturumunda ilk iki konuyu ele alan Mahkeme, “ABD’nin Vietnam’da kuvvet kullanmaktan sorumlu olduğu ve bu yüzden bu ülkeye karşı bir saldırı suçu, barışa karşı bir suç işlediği, Vietnam halkının temel haklarına karşı bir suç işlediği” sonucunun yanı sıra, “sivil hedeflere havadan, denizden ve karadan yapılan bombardımanların yoğun, sistemli ve kasıtlı bir nitelikte olduğu kanısına varmıştır.”**

Mahkeme söz konusu kararları oybirliği ile alırken, Vietnam’a gönderdiği tahkik komisyonlarından gelen raporların yanı sıra birçok uzmanı, tanığı dinlemiş; çeşitli fotoğrafik ve sinematografik belgelerden de yararlanmış. ABD’ye başından itibaren yapılan “savunma verme” çağrıları ise cevapsız kalmıştır.

İkinci ve son oturumunu 20 Kasım-1 Aralık 1967’de Kopenhag yakınlarındaki Roskilde’de yapan Russell Mahkemesi, burada ele aldığı konularda da yine ABD’nin savaş suçu işlediğine, Vietnam halkına karşı soykırıma giriştiğine karar verdi.***

Kopenhag oturumundan önce Mahkeme tarafından Vietnam’a gönderilen iki tahkik komisyonu olayları yerinde incelemişti. Mehmet Ali Aybar, bu komisyonlardan birinin başkanıydı. Aybar’ın ekibinde yer alan diğer isimler şunlardı: Finlandiyalı bir doktor olan ve Dünya Sağlık Örgütü’nde danışmanlık yapan Henrick Forss, Fransız siyaset bilimci Denis Berger ve Fransız gazeteci Jean Bertolino. İşte kitabın

(*) Bkz. Aybar’ın bu kitapta yer alan “Vietnam Savaşı ve Milletlerarası Savaş Suçları Mahkemesi” yazısı.

(**) Bkz. Yine bu kitapta yer alan, Jean-Paul Sartre tarafından açıklanan “Stockholm Toplantısı’nda Varılan Kararlar”.

(***) Bkz. Bu kitapta yer alan “Amerika Suçludur” başlıklı yazı.

omurgasını oluşturan “günlük” Aybar’ın bu çalışma gezisi sırasında tuttuğu günlüğü...

* * *

Başlangıçta sadece daha önce hiç yayımlanmamış “Vietnam günlüğü” üzerinden bir kitap yapma fikri, Mehmet Ali Aybar’ın yüze yakın klasörden oluşan arşivi dijital ortama aktarılırken karşımıza çıkan Vietnam ve Russell Mahkemesi ile ilgili başka dokümanlara ulaşıncaya kadar kapsamlı bir kitap fikrine evrildi. Zira Aybar’ın Mahkeme’ye sunduğu raporlar, konuyla ilgili yazıları, basın açıklamaları tam bir bütünlük taşıyordu. Bunlara Russell’in, Londra’da Mahkeme’nin programının hazırlandığı ilk bir araya gelişte yaptığı konuşmayı ve yine Aybar’ın arşivinden Sartre’ın Stockholm toplantısı sonrasında açıkladığı hükmü ekledik.

Bütün bu metinlerle, kendisini “dünyanın jandarması” olarak gören ABD’nin Vietnam’da onyıllarca sürdürdüğü vahşet net biçimde ortaya çıkıyor. Ötesinde Nazilerin yarıldığı Nürnberg Mahkemeleri’nin ardından bir “Uluslararası Savaş Suçları Mahkemesi”nin kalıcı olarak gerekliliği konusunda neredeyse elli yıl önce atılmış adımlar olarak da son derece önemli metinler bunlar. Unutulmasın, Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi (1993) ve Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesi’nin (1995) vardığı yer olarak savaş suçları, insanlığa karşı işlenen suçlar, soykırım suçları ve saldırı suçlarına bakmak üzere Birleşmiş Milletler önderliğinde Uluslararası Ceza Mahkemesi ancak 1 Temmuz 2002’de kurulup, 11 Mart 2003’te çalışmaya başladı! Bu çerçevede bakınca, her ne kadar resmî bir kuruluş olmasa ve yaptırım gücünden yoksun olsa da, Russell Mahkemesi ile ilgili metinlerin Vietnam’da yürütülen kirli savaş konusunda dünya kamuoyunu bilgilendirme anlamında taşıdıkları önem daha da iyi anlaşılacaktır.

24 Temmuz 1967’de İstanbul’dan hareketle başlayan Aybar’ın Vietnam günlüğü, 26 Ağustos 1967’de Atina’dan İstanbul’a doğru havalanan uçakta bitiyor. Bir aya yakın süre Vietnam’da incelemelerde bulunan Aybar’ın Vietnam üzerine verdiği söyleşilerde ve yazdığı yazılarda temel metin olarak kullandığı günlüğü, değindiğim gibi, daha önce hiç yayımlanmamıştı. Dolayısıyla yayına hazırlarken bazı güçlüklerle karşılaşmak kaçınılmaz oldu.

Öncelikle kitabın “Günlük” bölümü için bir tür “tıpkıbasım” diyebileceğimizi belirtmek yerinde olacak. Gerek büyük harf kullanımında gerek kendisinin altını çizdiği yerler konusunda metne sadık kaldık. Beri yandan Aybar’ın çoklukla okunaklı olan el yazısı, yer yer anlaşılmayabiliyordu. Buralarda kızı Güllü Aybar’ın büyük yardımları oldu. Yine de içinden çıkamadığım, anlaşılmayan yerleri köşeli parantez içinde üç noktayla ifade ettim. Günlükte yer yer rastlanan Fransızca ifadeler ya da bunların Türkçe okunuşlarını yazması ise Vietnam’da kaldığı süre boyunca Fransızca kullanmasına, kendisine verilen dokümanların, yapılan sunumların da çoklukla yine Fransızca olmasına ve ayrıca Fransızca’yı çok iyi bilen Aybar’ın hızla not alırken bu dile başvurmasına bağlanabilir herhalde. Bu gibi kelimeleri genellikle kendisinin kullandığı şekilde bıraktım.

Aybar’ın Vietnam günlüğünü kendisi için alınmış notlar olarak da düşünmek mümkün. Dolayısıyla özellikle tanıklarla konuştuğu ya da yetkili kimselerden brifing aldığı kısımlarda zaman zaman birinci tekil ve üçüncü tekil kişi anlatımı bir arada karşımıza çıkabiliyor. Bunları, bir yandan anlatılanları dinleyip bir yandan da hızla not almanın doğurduğunu söylemek mümkün. Ayrıca ay ve tarih yazımında bütünlük olduğunu söylemek güç. Bu gibi haller, esas ola-

rak metnin değerinden bir Őeyler eksiltmeyen teknik sorunlar olduğundan m¼dahale etmedim.

Yine de “dokunduğum” Őeyler de var elbette: Açık tashihsler, ¼zellikle yer isimlerinin yazımlarında yaptığı kimi hatalar hem metnin b¼t¼nl¼ę¼ açısından hem tarihsel ¼nemleri dolayısıyla d¼zeltildi. Aybar’ın ¼zellikle ¼zel isimlere, yer adlarına b¼y¼k ¼zen g¼sterdięi, yanlıŐ yazdığı-hatırlamadığı Őeyleri daha sonra d¼zelttięi anlaŐılıyor. G¼zden kaçmıŐ olanlar da olabilir elbette ancak yine de bunların ve kimi kelimelerin yazımı konusunda tutarlılık sağlanmaya çalıŐıldı.

Metinlerin orijinalinde hiçbir dipnot bulunmadığını da eklemek gerekiyor. Dipnotların tamamı, aksi belirtilmedikçe, bana ait. Bunlar oklukla Fransızca ya da eski T¼rke kelimelerin açıklanması ya da s¼z edilen bir olayın-kiŐinin daha iyi kavranmasına y¼nelik.

Kitapta yer alan, b¼y¼k kısmını kendisinin çektiği fotoğraflar ise yine Mehmet Ali Aybar’ın arşivinden.

* * *

Elinizdeki kitap, ¼zellikle “Vietnam G¼nl¼ę¼”, Aybar’ın da sıklıa tekrarladığı üzere bir “s¼per g¼c¼n” her bakımdan kendisinden kat kat geride olan bir ¼lkeye karşı acımasızca y¼r¼tt¼ę¼ savaşı hemen hemen t¼m boyutlarıyla ortaya koyuyor. Saldırı alarmları, sığınaklar, uçaklar, bombalar, kimyasal silahlar, ¼zel kuvvetler, yakıp yıkılan Őehirler-k¼yler, akıl almaz işkence metotları, tecav¼zler, insanlık onurunu ayaklar altına alan davranıŐlar... B¼t¼n bunlara karşı direnen, m¼cadele eden Vietnamlılar. Olaylara hukukçu kimliği ile soğukkanlılıkla yaklaŐmaya alıŐan Aybar’ı çoğu zaman ileden çıkaran g¼r¼nt¼ler... Üstelik b¼t¼n bu acıların yanında Vietnam’a, oradaki g¼ndelik hayata ve sosyalizme dair canlı g¼zlemlerde de bulunuyor Aybar. Kendi sosyalizm anlayışını, “sosyalizm insanlar içindir, insanlar sosyalizm için

değil” fikrinden sapmadan gördükleriyle kıyaslıyor. Sosyalizmi salt ekonomik modele indirgeyen zihniyete karşı sosyalizmin amacını “insan” olarak, insanların somut sorunlarının çözümü olarak ortaya koyarak, Vietnam’da da “özgür-lükçü sosyalizm” anlayışını sergiliyor.

Sadece Türkiye’de değil uluslararası düzeyde de saygınlığı yüksek olan, Türkiye sosyalist hareketinin tarihinde çok önemli bir yere sahip Mehmet Ali Aybar’ı tekrar tekrar değerlendirmekten –kuşkusuz eksikliklerini, hatalarını da ortaya koyarak– bugün dahi öğrenecek çok şey olduğu kesin.